

Molenaars met Pijpenkoppen

Archeologische vondsten bij molen De Hoop

Bij de bouw van de molenboet bij molen De Hoop in Den Oever werden in 2015 enkele leuke archeologische vondsten gedaan. Bij graafwerk aan de achterzijde van de boet om een trapje te kunnen maken naar het toilet, werden verschillende pijpenkoppen en stelen van kleipijpen aangetroffen. Bovendien werden er twee scherven van oude geglazuurde tegels, een kaakbot van een dier en een vork met afgesleten tanden aangetroffen. Alle vondsten werden gedaan op een diepte van ca. 60-80 cm op nagenoeg dezelfde plek achter de molenboet.

Het meest interessant waren toch wel de pijpenkoppen. In totaal vijf stuks kwamen er naar boven. Bij bezoeken aan musea kregen we te horen dat kleipijpen veelal voorzien werden van een merkteken van de maker. Ook de vorm en grootte kunnen aanwijzingen geven over de tijd waarin de pijp werd gemaakt.

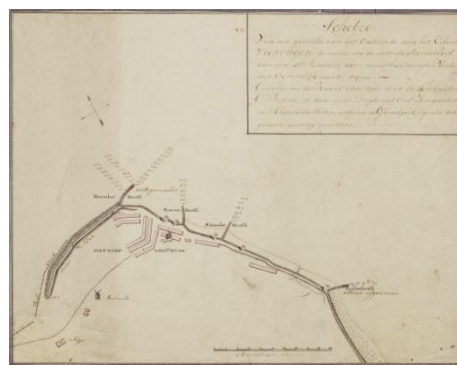
Na contact met de Archeologische Werkgroep Kop van Noord-Holland kwamen we op het spoor van twee websites over kleipijpen. Op advies van de werkgroep werden detail foto's gemaakt van de merktekens. De volgende stap was het vergelijken van de merktekens met de gegevens uit de beide databases in de beide websites.

Al snel waren we in staat om de merktekens te identificeren door ze met een macro-lens te fotograferen en uit te vergroten. Soms gaf dat nog geen uitsluitsel over de datering omdat een merkteken over langere tijd werd gebruikt. In die gevallen moest de vorm van de pijpenkop uitsluitsel geven.

Op die manier waren we in staat om vijf vondsten te determineren, zoals dat in de archeologie heet.

Oude prent van molen De Hoop uit 1778, waarbij de molen buiten het dorp staat

Oude kadasterkaart van Den Oever uit 1791-1808. Ook hier staat de molen ruim buiten het dorp.

Uit oud beeldmateriaal en een kadasterkaart van de molen blijkt dat de molen vroeger vrij in het open veld stond. Er stonden in de 18^e eeuw geen andere huizen in de buurt. De kans is dus groot dat de molenaars een soort dumpplaats voor afval naast de molen hebben gehad.

Anders gezegd, we hebben pijpen gevonden die naar alle waarschijnlijkheid door de molenaars van toen zelf zijn gebruikt. En als we de datering van de pijpen leggen naast de stamboom van de molenaarsfamilie, dan kunt je zelfs bijna aanwijzen wie welke pijp heeft gebruikt. Jan Claes Zomerdijk, Jan Simonsz Bakker en Jan Jansz Zomerdijk moet in hun tijd tussen het malen door bij de molen hun pijpjes hebben gerookt. Wat jammer dat je tegenwoordig niet meer mag roken in de met riet gedekte molen.

Het leuke aan deze hele exercitie was dat alle aangetroffen pijpen uit Gouda afkomstig bleken, echte Goudse pijpen dus. Een andere aardige uitkomst was dat het pijpenkoppen waren uit verschillende perioden, van 1610 tot en met 1960. De oudste pijpenkop bleek dus ouder te zijn dan de molen De Hoop, die – naar wordt aangenomen - dateert uit 1654. Alweer een aanwijzing dat de molen De Hoop of ouder is dan wordt aangenomen, of een voorganger op dezelfde plek heeft gekend.

Vondst 1

Kleipijp 1750-1775, uit Gouda, ovale pijp met op voet merkteken “Bacchus op vat”. Gemaakt door Anthonij Cornelisz Kalf (1731-1754) of Weduwe Anthonij Cornelisz Kalf (1754-1760).

Molenaar Jan Claes Zomerdijk leefde van 1749-1821.

Vergelijking: Merkteken “Bacchus op vat” uit database www.claypipes.nl

Vondst 2

Kleipijp, 1610-1650, vroeg dubbelconisch, geen merkteken leesbaar

Vergelijking

De vergelijking werd gemaakt met de vorm van de kop aan de hand van de website <https://www.kleipijpen.nl/vormen-van-de-kop>. Dit is de oudste pijpenkop, die bij de molen is aangetroffen. Aangezien het jaartal van de molen 1654 is, is de pijpenkop dus ouder dan de molen zelf.

vroeg dubbelconisch 1610-1650

Vondst 3

Kleipijp, 1800-1820, uit Gouda, ovaal, met op voet merkteken "Os". Gemaakt door Arij Proefhamer (1781-1813) of Jacobus Dirksz de Ronde (1813-1820).

Molenaar Jan Simons Bakker leefde van 1804-1867.

Vergelijking

Bij vondst 3 werd het merkteken vergeleken met die uit de database www.claypipes.nl/merken maar ook de vorm van de pijpenkop gaf een duiding voor de datering. De database van www.kleipijpen.nl gaf een vergelijkbare periode aan.

Merkteken "Os" en vorm uit de database

Vondst 4

Steel kleipijp met merkteken melkmeisje, Gouda, 1690-1740, vermoedelijk laat dubbel conisch.

Deze pijp kan gemaakt zijn door:

1690-1697 (weduwe) Jan Willemsz. van Bruggen (Bridjet)

1696-1697 Hendrick Jansz. Ijserman (in gebruik)

1697-1716 (weduwe) Hendrick Jansz. Ijserman

1716-1744 (weduwe) Cornelis van Leeuwen

Molenaar Jan Jansz Zomerdijk leefde van 1690-1720.

Vergelijking

Ook hier weer is het merkteken het belangrijkste uitgangspunt voor de datering en vergeleken met de merken uit de database van <https://www.claypipes.nl/merken>

Ook de andere database (www.kleipipen.nl) geeft een duidelijke vergelijking van het merkteken met bijbehorende datering van 1690-1740.

1690-1740

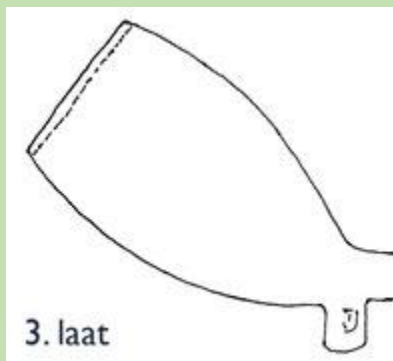
Vondst 5

Ovale (overbelaste) pijpenkop, 1800-1960, geen merkteken of steel.

Vergelijking

Omdat er geen merkteken op dit deel van de pijpenkop zat, is alleen een datering mogelijk aan de hand van de vorm ervan. Hiervoor is de database gebruikt van www.kleipijpen.nl/vormen-van-de-kop. Een specifieke datering is daardoor niet mogelijk.

Overbelaste ovale pijp 1800-1960